

IRVIN D. YALOM

Mama și sensul vieții

POVEȘTI DE PSIHOTERAPIE

Traducere din engleză de
DANA LIGIA ILIN

HUMANITAS

BUCUREȘTI

Cuprins

<i>Mulțumiri</i>	7
1. Mama și sensul vieții	9
2. Călătorii cu Paula	23
3. Alinare sudistă	65
4. Șapte lecții pentru avansați despre terapia durerii	99
5. Dublă expunere	175
6. Blestemul pisicii ungurești	225
<i>Postfață</i>	275
<i>Nota autorului</i>	285

Lui Saul Spiro, psihiatru, poet, artist.

Cu recunoștință pentru cei patruzeci de ani de prietenie – patruzeci de ani în care ne-am împărtășit viața, cărțile, creativitatea și scepticismul neabătut în legătură cu sensul întregii chestii.

Personajele și situațiile descrise în capitolele 1, 2, 3 și 4 („Mama și sensul vieții“, „Călătorii cu Paula“, „Alinare sudistă“ și „Șapte lecții pentru avansați despre terapia durerii“) se bazează pe realitate, dar numele, detaliile și circumstanțele au fost schimbate. Capitolul 3, „Alinare sudistă“, se bazează pe evenimente reale, dar detaliile legate de personaje și fapte au fost schimbate. Capitolele 5 și 6 („Dublă expunere“ și „Blestemul pisicii ungurești“) sunt fictive; orice eventuală asemănare cu persoane reale este o coincidență.

Fragmentul din „Musée des Beaux Arts“ este preluat din *W.H. Auden: Collected Poems* de W.H. Auden, ediție de Edward Mendelson. Copyright © 1940 and renewed 1968 by W.H. Auden. Reprinted by permission of Random House, Inc.

Fragmentul din „Pack Up Your Sorrows“ este compus de Richard Farina și Pauline Marden Bryan. Copyright © 1964 Songs of PolyGram International, Inc. Copyright Renewed. Used by Permission. All Rights Reserved

Fragmentele din poemele lui Robert Frost sunt extrase din „Come In“ și „Home Burial“, *The Poetry of Robert Frost*, ediție de Edward Conney Lathem, Copyright 1942, © 1958 by Robert Frost. © 1967, 1970 by Lesley Frost Ballantine. Copyright 1930, 1939, © 1969 by Henry Holt and Company, LLC. Reprinted by permission of Henry Holt & Co., LLC.

Mulțumiri

Mulțumirile mele tuturor celor care au citit, au făcut sugestii sau au contribuit în vreun fel determinant la forma finală a acestui manuscris: Sara Lippincott; David Spiegel; David Vann; Jo Ann Miller; Murray Bilmes; Ann Arvin; Ben Yalom; Bob Berger; Richard Fumosa; și sora mea, Jean Rose. Îi sunt, ca întotdeauna, cu iubire îndatorat soției mele, Marilyn Yalom, în mai multe chipuri decât pot spune. Și, de asemenea, îndatorat editorului meu, Phoebe Hoss, care în această lucrare, ca și în atâtea alte cărți, m-a îmboldit fără milă să scriu cât pot eu de bine.

Mama și sensul vieții

Crepuscul. Poate că sunt pe moarte. Forme sinistre îmi înconjoară patul: monitoare cardiace, butelii de oxigen, sticle din care picură soluții intravenoase, tuburi de plastic încolăcite – măruntaiele morții. Închizându-mi pleoapele, alunec în întunecime.

Și atunci, sărind din pat, mă năpustesc din camera de spital drept în luminosul, însoritul parc de distracții Glen Echo, unde cu zeci de ani în urmă am petrecut multe duminici de vară. Aud muzica de la carusel. Trag în piept aroma umedă, de zahăr ars, a floricelelor de porumb și a merelor lipicioase. Și merg drept înainte – fără să mă abat pe la taraba cu înghețată de vanilie Polar Bear, sau la *montagnes russes*, sau la roata mare – să mă așez la coada pentru bilete la Casa Ororilor. După ce plătesc, aștept următorul vagonet, care dă colțul și se oprește zdrăngănind în fața mea. După ce pășesc în el, trag la loc bara de protecție și mă instalez comod, mă uit pentru ultima dată în jur – și acolo, în mijlocul unui grup mic de privitori, o văd pe ea.

Fac semne cu amândouă mâinile și strig, destul de tare ca să audă oricine: „Mama! Mama!” Și chiar atunci vagonetul se smucește în față și lovește ușile duble, care se deschid, dezvăluind un bot negru căscat larg. Mă las pe spate cât pot de mult și, înainte ca întunecimea să mă înghită, strig iar: „Mama! Cum mă descurc, mama? Cum mă descurc?”

Chiar și când îmi ridic capul de pe pernă și încerc să alung visul, cuvintele îmi astupă gâtul: „Cum mă descurc, mama? Mama, cum mă descurc?”

Dar mama e la doi metri sub pământ. Țeapănă deja de zece ani, într-un coșciug simplu din lemn de pin, într-un cimitir din Anacostia, lângă Washington, D.C. Ce-a mai rămas din ea? Doar oasele, presupun. Fără îndoială că microbii le-au curățat de fiecă firicel de carne. Poate că au mai rămas câteva şuvițe de păr subțire și cărunt – poate că unele frânturi de cartilaj licăresc lipite de capetele oaselor mari, femurul și tibia. A, da, și inelul. Cuibărit undeva, prin pulberea de oase, trebuie să fie verigheta delicată, din argint filigranat, cumpărată de tata de pe strada Hester la puțină vreme după ce au ajuns la New York, călătorind la clasa a treia, din *shetel*-ul rusesc aflat la celălalt capăt al lumii.

Da, e dusă de mult. De zece ani. Oale și ulcele. Doar păr, cartilaje, oase, o verighetă din argint filigranat. Și imaginea ei furișându-se în amintirile și visele mele.

De ce îi fac semn cu mâna mamei în vis? N-am mai făcut cu mâna de ani de zile. Cât de mulți? Poate câteva zeci. Poate că din acea după-amiază, cu o jumătate de veac în urmă, când aveam opt ani și ea m-a dus la Sylvan, cinematograful din cartier, cum dădeai colțul după prăvălia tatei. Cu toate că erau multe locuri libere, s-a trântit pe locul de lângă unul dintre bătaușii din cartier, un băiat mai mare ca mine cu un an. „Locul acesta e rezervat, doamnă”, a mârâit el.

„Da, cum să nu! Rezervat”, a răspuns mama cu dispreț, așezându-se mai bine. „*El* rezervă locuri, e șmecher!” a anunțat ea tuturor celor din jur.

Am încercat să dispar în scaunul capitonat cu catifea maro. Mai apoi, în sala întunecată, mi-am adunat curajul și am întors binișor capul. Iată-l, așezat acum cu câteva rânduri mai în spate, lângă prietenul lui. Nu mă înșelam, mă fulgerau cu privirile

și arătau către mine. Unul dintre ei și-a scuturat pumnul și a schițat cu buzele cuvintele „Mai târziu!”

Mama m-a făcut să pierd cinematograful Sylvan. Acum era teritoriu inamic. Interzis, cel puțin la lumina zilei. Dacă voiam să nu pierd serialul de sâmbătă – *Buck Rogers, Batman, The Green Hornet, The Phantom* – trebuia să intru după începerea filmului, să-mi găsesc loc pe întuneric, în fundul sălii, cât mai aproape posibil de o ieșire de incendiu, și să plec înainte ca lumina să se aprindă iar. În cartierul meu nimic nu era mai important decât să eviți catastrofa cea mai mare, de a fi *bătut măr*. Să te pocnească cineva – asta nu e greu de închipuit: un pumn în barbă și gata. Sau să fii bușit, palmuit, să ți se tragă un șut, să fii tăiat – tot aia. Dar *bătut măr* – *vaidumnezeulemare!* Cum se sfârșește? Ce mai rămâne din tine? Ai ieșit din joc, ți s-a pus pe veci eticheta „a fost bătut măr”.

Și să-i fac mamei semn cu mâna? De ce i-aș face semn acum, după ce an după an am trăit în casă cu ea într-o necurmată vrajbă? Era trufașă, autoritară, pisăloagă, bănuitoare, răutăcioasă, tare încăpățânată și nemărginit de ignorantă (dar inteligentă – până și eu vedeam asta). Nici când, nici o singură dată nu-mi amintesc să fi avut împreună o clipă de tandrețe. Nici măcar o dată nu m-am mândrit cu ea, nu mi-am zis că-s fericit că ea e mama mea. Avea o limbă otrăvită și o vorbă răutăcioasă despre oricine – în afară de tata și de sora mea.

O iubeam pe mătușa Hannah, sora tatei: blândețea ei, căldura ei nesecată, cârnăciorii ei prăjiți înveliți în felii crocante de salam de Bologna, ștrudelul ei incomparabil (rețeta am pierdut-o pe vecie, căci fiul ei nu vrea să mi-o trimită – dar asta e altă poveste). Cel mai mult o iubeam pe Hannah duminica. În acea zi magazinul ei de delicatese de lângă Amiralitatea din Washington, D.C., era închis, iar ea punea jocuri gratuite la flipper și mă lăsa să mă joc ore întregi. Nu protesta niciodată când puneam sub picioarele din față ale aparatului ghemotoace de hârtie, ca

să încetinesc coborârea bilelor și să obțin scoruri mai mari. Faptul că o adoram pe Hannah o făcea pe mama să dezlănțuie atacuri pline de venin la adresa cumnatei. Mama avea un întreg pomelnic despre Hannah: sărăcia lui Hannah, aversiunea ei pentru munca în magazin, lipsa simțului afacerilor, prostălăul ei de bărbat, lipsa ei de mândrie și faptul că primea bucuroasă toate hainele purtate.

Mama vorbea îngrozitor, engleza ei avea un accent bolovănos și era împănată cu cuvinte în idiș. N-a venit niciodată la mine la școală de ziua părinților sau la întâlnirile cu profesorii. Slavă Domnului! Îmi venea să intru în pământ la gândul că i-aș putea prezenta prietenii mei. Mă luptam cu mama, o înfruntam, strigam la ea, o evitam și, în cele din urmă, pe la mijlocul adolescenței, am încetat cu desăvârșire să-i mai vorbesc.

Marea enigmă a copilăriei mele a fost cum de se înțelegea tata cu ea. Îmi amintesc clipe minunate din diminețile de duminică, când el juca șah cu mine și cânta voios melodiile de pe discurile cu muzică rusească și evreiască, iar capul i se legăna în ritmul muzicii. Până la urmă aerul dimineții era împrăștiat de vocea mamei care zbiera de la etaj: „*Gevalt, Gevalt*, gata! *Vai iz mir*, gata cu muzica, gata cu zgomotul!“ Fără să zică nimic, tata se ridica, închidea fonograful și ne reluam partida de șah în tăcere. De câte ori n-am implorat în sinea mea – te rog, tată, te rog, doar de data asta, trage-i una să se sature!

Așa că de ce fac semne cu mâna? Și de ce întreb, taman la capătul vieții mele, „Cum mă descurc, mama?“ E oare cu puțință – și posibilitatea mă încremenește – să-mi fi organizat întreaga viață având ca spectator principal această femeie îngrozitoare? Toată viața am căutat să scap, să ies din trecutul meu – *shtetl*-ul, clasa a treia de pe vapor, ghetoul, *talit*-urile, psalmodierea, haina neagră, băcănia. Toată viața am tins spre eliberare și creștere. Este cu puțință să nu fi scăpat nici de trecut, nici de mama mea?